

3. DEJME ŠANCI INDIVIDUÁLNÍMU VZDĚLÁVACÍMU PLÁNU

TÉMA: INDIVIDUÁLNÍ PODPORA DÍTĚTE

Anotace

Individuální vzdělávací plán (IVP) je podpůrným opatřením, pomůckou k lepšímu využití a rozvoji předpokladů dítěte. Umožňuje dítěti pracovat podle jeho schopností a vlastním tempem bez ohledu na učební osnovy. Smyslem IVP není hledat úlevy, ale určit aktuální úroveň schopností a dovedností dítěte, na níž může začít pracovat, a najít možnosti, jak tuto úroveň posunout dál. IVP zároveň reflektuje, jaké možnosti podpory může nabídnout dítěti jeho škola. Dříve byl IVP využíván u dětí se zdravotním postižením, které byly vzdělávány formou individuální či skupinové integrace. Novela vyhlášky č. 73/2005 přinesla možnost poskytnout v odůvodněných případech individuální vzdělávací plán i dětem se zdravotním či sociálním znevýhodněním. Na vytvoření i následném plnění IVP spolupracují učitel dítěte, pedagogicko-psychologická poradna, dítě a jeho rodiče.

Tento text podává základní informace o IVP a vybrané body z jeho obsahu (viz § 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb.), které chceme zdůraznit v souvislosti s dětmi se sociálním znevýhodněním. Najdete zde také konkrétní náměty k IVP pro sociálně znevýhodněné děti.

Praxe

Svědomité vypracování IVP je v praxi poměrně časově náročná činnost. Potřebnému individuálnímu zpracování může bránit nedostatečná kapacita odborníků v pedagogicko-psychologické poradně (PPP), nedostatečné ohodnocení učitele za tuto práci a často i malá znalost situace a životního kontextu dítěte se sociálním znevýhodněním. Pokud se ale podaří IVP nastavit podle potřeb dítěte, může pro ně být záchranným kruhem, který ho udrží v hlavním vzdělávacím proudu.

TIP

Individuální vzdělávací plán jako vyrovnávací opatření pro žáka se sociálním znevýhodněním se opírá o § 18 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon) a dále o § 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., novelizované vyhláškou 147/2011 Sb.

Pedagogická diagnostika:

Základem IVP je podrobnější pedagogická diagnostika. Vzhledem k tomu, že sociální znevýhodnění vyplývá z rodinného zázemí žáka, měla by se diagnostika zaměřit také na rodinné prostředí, domácí přípravu a spolupráci s rodiči. Jakékoliv poznatky učitele o rodinném zázemí žáka mohou být velmi užitečné.

K čemu by se měl učitel v pedagogické diagnostice dítěte vyjádřit:

I. Osobnostní faktory

- úroveň porozumění jazyku (přiměřené/omezené vyjadřovací schopnosti, slovní zásoba), schopnost pojmenovat své potřeby, říci si o pomoc přiměřeně situaci, úroveň pozornosti, úroveň pracovních návyků, pracovní tempo, pasivita/aktivita při jakých činnostech
- dítě je/není opakovaně selhávající, má/nemá dlouhodobé pocity neúspěchu v různých oblastech, má/nemá adaptační potíže, reakce na krizi (úzkostné prožívání, strach, vztek na druhé apod.), negativní sebehodnocení, pocity nevykonnosti, stres, je/není verbálně agresivní vůči dětem či dospělým, proti čemu je agresivita namířena,
- začlenění ve vrstevnické skupině, jak dítě komunikuje s třídním učitelem a vrstevníky, ve které lavici sedí, jak reaguje na nabídku k činnosti, ke hře, jak kontaktuje ostatní děti atd.

2. Vliv rodiny, rodinné prostředí

- míra uspokojení základních potřeb (dítě je/není nevyspalé, hladové...), míra dlouhodobé podpory ve školní přípravě, má/nemá pomůcky, spolupráce rodiny se školou, jsou/nejsou disharmonické vztahy v rodině, socioekonomická úroveň rodiny

TIP

Aby bylo možné některé důležité informace zjistit, je potřeba být s dítětem často v kontaktu (hovoreit s ním, pracovat společně atd.). Na základě podrobné a průběžně aktualizované pedagogické diagnostiky lze volit postupy a opatření v rámci IVP více cíleně, tak, aby byly šité na míru potřebám konkrétního dítěte.

Stanovení cílů vzdělávání dítěte:

Při určení cílů, kterých bychom jako učitelé chtěli v daném školním roce u dítěte dosáhnout, se neobjme být zcela konkrétní. Jedině co nejkonkrétněji sestavený IVP bude naplňovat smysl individuálního přístupu. Pojmenování cílů, postupů a metod v obecné rovině nic neříká a ve výsledku to je zbytečné plýtvání energií. Plošná a šablonovitá opatření se často mají účinkem.

U dětí se sociálním znevýhodněním se cíl může týkat nejen zvládnutí potřebné učební látky, ale i rozšíření slovní zásoby, posilování kompetencí, zvládnutí negativních emocí, oblastí vrstevnických vztahů, zapojení dítěte do školního kroužku, vedení dítěte k mimoškolním aktivitám, zajištění spolupráce s dalšími organizacemi poskytujícími doučování nebo podporu rodičům apod.

Metody dosažení stanovených cílů:

Pokud jde o podporu zvládnutí učiva, většina pedagogů dovede velmi dobře určit vhodné metody. Základní doporučení metod a prostředků by mělo být uvedeno i ve zprávě PPP či speciálního pedagogického centra (SPC).

Na školách dnes často působí také speciální pedagogové, kteří mohou v tomto ohledu s IVP pomoci.

- Vedle běžně používaných forem podpory – reedukace v rámci dyslektického kroužku, logopedický kroužek, individuální doučování – je pro děti se sociálním znevýhodněním možné doporučit návštěvu terapeutických skupin v PPP, využívání relaxačních technik, pobyt žáka v družině, kde např. může s pomocí vychovatele vypracovat domácí úkoly, může se zapojovat do her a činností dětí. Často je ale i v tomto případě potřebná podpora dospělého.

Podpora žáka se sociálním znevýhodněním a náplň IVP se však nemusí omezovat jen na zvládnutí učiva. Často je nezbytné řešit i podporu sociálního začlenění dítěte do kolektivu, předcházet rizikovému chování nebo posílit spolupráci s rodiči.

- K práci se třídou a s dítětem se sociálním znevýhodněním se velmi dobře hodí třídnická hodina, v rámci které by se měla podporovat soudržnost a porozumění ve třídě. I náplň třídnických hodin tedy může být součástí IVP. Pravidelná práce se třídou je naprosto nezbytným standardem, je-li dítě se sociálním znevýhodněním ohrožené postavením mimo vrstevnickou skupinu. Navíc pokud se pracuje s celou třídou pomocí různých aktivit na podporu vzájemné spolupráce, tolerance a komunikačních dovedností, profitují z toho všichni žáci, ne pouze jeden s IVP. Je potřeba vhodně pracovat se skupinovou dynamikou i s pocity dětí a využívat techniky podporující spolupráci ve skupině. Je vhodné, pracuje-li se třídou společně s třídním učitelem i školní metodik prevence, případně školní psycholog.

- Často je nutná i podpora rodinného systému dítěte se sociálním znevýhodněním. Pokud je na škole psycholog či speciální pedagog, stojí za zvážení naplánování pravidelných krátkých konzultací s rodiči v rámci IVP. Schůzky by měly probíhat v pozitivním duchu, vedle případné kritiky je potřeba mít připraveno ocenění dítěte a pochvaly i za maličkosti. Informace bychom také měli rodičům podávat co nejvíc srozumitelným jazykem a při popisu rodinné situace bychom měli šetřit pojmy, které by pro ně mohly být ponižující (například „nekompetentní“, „neschopní dítě připravit“ apod.).

Další možnosti individuální podpory, které je možné zařadit do IVP pro sociálně znevýhodněné děti:

- podpora osvojování základních školních návyků, pomoc v přípravě na vyučování

- jasné stanovení pravidel docházky do školy a způsobu omlouvání absencí
- rozvoj slovní zásoby: využití didaktických her pro rozvoj a upevnění slovní zásoby, neustálé vysvětlování pojmů a významů slov, v případě romských dětí je dobré zařadit napravování chyb romského etnolektu (viz karta Romský etnolekt češtiny – jak překonávat jazykovou bariéru u dítěte)
- v případě intenzivní podpory v oblasti slovní zásoby a českého jazyka klasifikovat dítě po tři klasifikační období s ohledem, protože potíže v českém jazyce negativně ovlivňují jeho výkony i v ostatních předmětech
- zapůjčování základních školních potřeb, poskytování speciálních učebnic a materiálů

Spolupráce dítěte:

Do IVP je začleněno i osobní předsevzetí dítěte a je zde zaznamenáno, v jakém předmětu a jakých oblastech se pokusí vyvinout větší úsilí a kdo mu v tom bude nápomocen.

Spolupráce rodičů:

IVP je závazný nejen pro dítě a pro školu, jeho cíle se podpisem zavazují plnit i rodiče. V některých školách se dokonce zkušebně zavádějí smlouvy s rodiči. Rodiče by měli být zapojeni i do přípravy IVP. Měli by být seznámeni se stávající situací a perspektivou dítěte, a být tak spoluodpovědní za výsledky společné práce. Podíl rodičů může mít různou formu – od zajištění pomůcek až po zajištění zájmového kroužku či odborného vyšetření.

Hodnocení a klasifikace:

V IVP se uvádí jak průběžné, tak i závěrečné hodnocení. Průběžné hodnocení lze provést známkou, slovně, označením počtu chyb. Při časově limitovaných úkolech můžeme hodnotit pouze část, kterou žák stihl vypracovat.

Rizika

- obsah IVP nereflektuje individuální potřeby dítěte; cíle stanovené v IVP jsou příliš obecné a nekonkrétní
- opatření IVP nejsou jednotně přijímána pedagogickým sborem (záleží především na přístupu vedení školy); pocity marnosti u pedagoga, není-li vytvořený IVP v praxi využíván i ostatními kolegy
- systémově nedostatečné řešení: děti se sociálním znevýhodněním nespádají do kategorie individuálně integrovaných žáků, a školy tak v těchto případech zatím nemají nárok na přiznání navýšení normativu – plnění IVP a nastavení vhodných podmínek proto záleží na invenci a dobré vůli pedagoga
- učitel může být v krátké době vyčerpán vedením programů pro podporu skupinové koheze, komunikačních dovedností a dalšími aktivitami vyplývajícími z IVP dítěte, které realizuje nad rámec své běžné práce